

PATRICIA GABANCHO, GUSTAU MUÑOZ, JOSEP M. NADAL, VENTURA PONS

DESPRÉS DE FRANKFURT

La cultura catalana, a VUI

La presència de la cultura catalana a la Fira del Llibre de Frankfurt com a convidada d'honor ha constituït un aparador magnífic per a la projecció internacional de la nostra literatura. Tanmateix, més enllà de Frankfurt i de la necessitat de seguir presentant la nostra cultura, "singular i universal", al món, ens ha semblat convenient reprendre el debat intern sobre l'estat present de la cultura catalana. Un debat a què no són alienes les polèmiques generades per la presència catalana a Frankfurt, però que sobretot hem volgut centrar en qüestions com l'articulació d'una cultura nacional o la situació de la llengua catalana. La taula rodona va tenir lloc el 25 d'octubre passat a l'Ateneu Barcelonès.

MIQUEL
BARCELÓ

Josep M. Muñoz: Després de la polèmica sobre quins escriptors havien d'anar a Frankfurt, i atenent al fet que Patrícia Gabancho sosté en el seu darrer llibre que a Catalunya hi ha una divisió clara, neta, entre les dues cultures, la catalana i l'espanyola, volia demanar-li si veia possible superar aquesta divisió apostant, com s'ha fet des d'algun sector, per una concepció que englobi eventualment els escriptors en llengua catalana i castellana en unes soles "lletres catalanes".

Patrícia Gabancho: La resposta ha de ser doble. En primer lloc, jo defenso que Catalunya, com que és un país bilingüe, també és un país bicultural (deixo de banda ara el fenomen de la immigració, que ens ha aportat moltes altres cultures). Hi ha dues cultures hegemòniques, la catalana i l'espanyola. Els creadors catalans poden adscriure's a una de les cultures, o poden treballar alternativament en una o en altra, però sempre són dues cultures separades. Per tant, una cosa és la realitat cultural, que és bilingüe i que engloba tothom que crea cultura en aquest país –tingui l'origen, la llengua, la preferència que tingui–, i una altra cosa és el producte cultural, en quina de les dues cultures s'inscriu. Per tant, no crec en unes "lletres catalanes" que ho englobin tot.

Dit això, la pregunta em sembla que va adreçada en una altra direcció. Perquè de fet aquesta divisió entre dues cultures no és útil per l'usuari cultural, sinó per l'analista. La gent consumeix, frueix de les dues cultures, sense preguntar-se a quina cultura s'adscriu un determinat producte. Però quan tu fas una anàlisi, no pots dir que la música catalana funciona fantàsticament bé perquè Estopa ven molts discos, perquè Estopa no és música catalana.

La pregunta em sembla que també volia veure la relació entre aquests dos mons. El món dels escriptors en castellà i dels escriptors en català havia estat molt còmplice, als anys 70 sobretot –als anys 80 una mica menys, perquè hi havia algunes polèmiques–, però en general es compartien molts espais i un cert respecte mutu. Es llegien mútuament i eren amics. I aquesta complicitat s'ha trencat. En aquest moment estem separats per un mur virtual, virtual però existent, i aquesta és una situació enutjosa i que no és positiva pel país. Aquest mur virtual s'ha posat molt en evidència en el cas de Frankfurt, perquè, si us hi fixeu bé, de la banda castellana –a Catalunya, no diguem ja a Espanya– no ha sortit ni un sol comentari positiu en relació a la presència catalana a Frankfurt. Ni un elogi per com s'han fet les coses. Ni una satisfacció per l'oportunitat que se li brindava a la cultura catalana. Al contrari. Com que la cultura catalana podia acréixer el seu prestigi, tant exterior com interior, la cultura espanyola a Catalunya s'ha dedicat a dinamitar la línia de flotació d'aquesta operació perquè de cap manera no produís un benefici a la cultura catalana. És a dir, ja no és una actitud d'indiferència, sinó que és agressiva. Félix de Azúa, per posar un exemple, ha fet moltes columnes al diari en el qual escriu en contra de la presència catalana a Frankfurt, en contra dels polítics que hi han anat, dient que si els escriptors eren servils, que si els polítics eren manipuladors, etcètra. Beatriz de Moura, l'editora, va fer una columna al

mateix diari rient-se'n de la presència catalana a Frankfurt, i dient que segurament els catalans no hi trobarien hotel perquè els hotels s'havien de reservar un any abans i que segur que ningú hi havia pensat. És a dir, insultant. Quan Espanya va ser convidada a Frankfurt ningú va dir que era una operació cara i inútil. Uns pocs anys abans, la cultura catalana va ser convidada a la fira de Guadalajara, que és el Frankfurt americà, essent consellera de cultura Caterina Mieras, de grata memòria; van anar-hi tots, espanyols i catalans alhora, i el resultat va ser que no hi va haver cap crítica per part de la cultura espanyola a la presència catalana, i que ningú es va assabentar que Catalunya era la cultura convidada. Ni els mexicans, ni els catalans. Va passar absolutament desapercebuda, perquè, com és normal, la premsa de Mèxic, que coneixia Juan Goytisolo, el Vázquez Montalbán o Marsé, es van abocar a seguir-los i a entrevistar-los, i els catalans que hi van anar van quedar en segona fila, quan érem els convidats.

6 **Patrícia Gabancho: El món dels escriptors en castellà i dels escriptors en català havia estat molt còmplice. I ara estem separats per un mur virtual** 9

Aquesta actitud és en aquest moment bel·ligerant. Per exemple, a Esther Tusquets li van preguntar fa poc en una entrevista si llegia llibres en català i va contestar que no. Punt. Sense cap vergonya per una actitud cultural que menysté una altra de les cultures del país. Per tant, la batalla que en aquests moments s'està plantejant entre les dues comunitats culturals –que no nacionals– és pel prestigi. La cultura espanyola a Catalunya està absolutament disposada a disputar-nos el prestigi centímetre a centímetre: no ens deixaran avançar en el nostre prestigi, perquè una de les qüestions que necessita la cultura catalana per sobreviure és el prestigi. La batalla que estem lliurant és ideològica, i pel prestigi, i a més em sembla que estan guanyant ells la batalla.

JMM: La polèmica de la Fira de Frankfurt ha posat de manifest, una vegada més, la "qüestió de noms" fusteriana. És a dir, quan parlem de cultura catalana, ¿estem parlant de la cultura que es fa a Catalunya o de la cultura que es fa als Països Catalans? En funció d'això, volia demanar també a Gustau Muñoz com pensa que es pot articular una cultura nacional per damunt dels diversos marcs autonòmics, i més tenint en compte l'oposició que la concepció unitària de la cultura catalana troba en sectors significatius de la societat valenciana.

Gustau Muñoz: La pregunta és de premissa, de fons, perquè afecta la definició del marc cultural. I la resposta és molt clara. La cultura catalana és la dels Països Catalans, malgrat tots els obstacles que això puga tenir. Una visió restrictiva, limitadora, seria empobridora i directament suïcida. Perquè, es pot enten-

dre la cultura catalana sense l'aportació valenciana o l'aportació balear? ¿De debò es pot parlar de cultura catalana deixant-hi fora Ausiàs Marc, *Tirant lo Blanc*, Jaume Roig, Jordi de Sant Jordi, tota la història de la Renaixença valenciana o, ja en l'època actual, sense considerar Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, l'obra de Joan Francesc Mira, Josep Piera, Ferran Torrent, Enric Sòria, Martí Domínguez, Vicent Alonso, o la revista *L'Espill*? La cultura catalana és un tot interrelacionat, que té com a base la llengua comuna i no pot ser compartimentada o esmicolada sense afegir-hi un element més, i molt greu, d'afebliment. Seria un veritable atemptat contra la seva integritat i les seves possibilitats. D'altra banda, el nom fa la cosa, i està fora de dubte, és cultura catalana, la cultura dels territoris que tenen com a pròpia la llengua compartida, la catalana. També podríem dir-ne cultura "bacavesa", però aleshores els alemanys ja no entendrien res i no hi hauria ni fira de Frankfurt ni res.

L'AVENÇ

Patricia GABANCHO

Va néixer a Buenos Aires l'any 1952 i fa molt anys que viu a Catalunya. És periodista. L'any 1980 va publicar *Cultura rima amb confitura*, un llibre que proposava un debat sobre l'estat de la cultura catalana en el moment en què arrencava l'autogovern. Vint-i-set anys després hi ha reincidit amb *El preu de ser catalans* (Metèora), un llibre de provocador subtítol: "Una cultura mil·lenària en vies d'extinció"

Se'm pregunta també com es podria articular la cultura nacional amb aquesta divisió territorial en autonomies i amb l'oposició visceral d'alguns sectors de la societat valenciana i del poder institucional a la concepció unitària de la cultura catalana. Als valencians, per desgràcia, sempre ens toca parlar del conflicte valencià, tan enutjós i durador. Jo ja ho entenc i disciplinadament m'hi avinc. Tenim un problema molt seriós. Una part de la societat valenciana no accepta la concepció unitària de la cultura catalana, no s'hi identifica. Una part de la societat valenciana autòctona, perquè cal dir que la societat valenciana ha evolucionat ràpidament en els darrers anys i és molt més complexa que les imatges que tenim fixades. Actualment som 5 milions d'habitants, i en els últims 10 anys hem crescut un milió d'habitants. Un milió d'habitants d'immigració extracomunitària, per dir-ho així, amb la qual no hi ha hagut absolutament cap mecanisme d'integració, i que s'han afegit a immigracions anteriors. És una societat amb un conflicte intern, identitari, brutal. Doncs bé, una part de la societat valenciana no accepta la concepció unitària de la cultura catalana. Com més han abandonat la llengua, com més s'han

castellanitzat, com més ideològicament són de dreta espanyolista, menys accepten la cultura catalana. I fins i tot hi ha nuclis d'activisme feixista organitzat, i especialitzats en atacar amb formes de terrorisme de baixa intensitat les expressions de cultura catalana al País Valencià, i que gaudeixen de complicitats importants perquè aquests atacs, fins ara, es fan en la impunitat. I és cert que a València el govern del Partit Popular i la premsa de dretes (els 3 diaris de la dreta espanyolista de Madrid tenen delegació i edicions a València: *La Razón*, *El Mundo* i *ABC* i fixe-u-vos que cap diari català té una edició valenciana) estan en aquesta línia i actuen quotidianament creant opinió i també en la política i en les decisions administratives, actuant amb contundència i sense contemplacions, en una espiral de radicalització que puja o baixa segons les conveniències. I ara és un moment que puja.

Però aquesta és només una part de la història, perquè amb una passejada per València i veient com s'ha castellanitzat podries pensar que la batalla ja està perduda. Però hi ha una altra part de la societat valenciana, molt important, que no té cap problema amb la concepció unitària de la cultura catalana. Els tres ajuntaments, Morella, Sueca i Gandia, que signaren un acord amb l'Institut Ramon Llull per assistir a la Fira de Frankfurt han salvat l'honor institucional dels valencians. N'haurien estat molt més, però no es tractava de fer una llista llarguíssima, sinó simbòlica. I em consta que més d'un ajuntament governat pel Partit Popular de les comarques, hauria volgut firmar, però va ser cridat ràpidament a l'ordre. La realitat per tant és molt complicada.

D'altra banda hi ha la universitat, i una densa trama civil, quantitativament considerable i qualitativament rellevant. Hi ha el moviment d'Escola Valenciana, i a més cal dir que en un moment difícil, el principi de tot, la unitat de la llengua i la unitat de la normativa s'han salvat, encara que sigui per vies complicades, barroques, i amb una certa dosi d'ambigüitat. Una cascada de sentències judicials avalen la unitat de la llengua catalana en la seua aplicació universitària, acadèmica i a tots els efectes administratius.

6 **Gustau Muñoz: Es tracta d'articular des de baix la cultura compartida, augmentar els intercanvis, i operar en tots els nivells de la cultura buscant els terrenys propicis** 9

El problema valencià és intern. No és un conflicte entre valencians i catalans, és un conflicte entre valencians. Relatiu al lloc i possibilitats que se li vol donar a la llengua i a la cultura autòctones. Els qui opten per l'agonia i l'extinció en benefici del castellà ho tenen clar: fòbia anticatalana com a mite compensatori i nul ús social de la llengua, nul·la preocupació per la cultura pròpia amb l'esperança que el temps acabarà amb aquesta nosa incòmoda que és el valencià. Una cosa que, d'altra banda, es guarden prou de dir en públic. En canvi, els que opten per la llengua i la cultura pròpies, per

transmissió familiar o perquè les han assumit conscientment, tenen molt clar que només un marc cultural compartit, el de la cultura catalana, ofereix possibilitats de projecció, de desenvolupament i és una garantia de futur, a més de ser fidel a la història i expressió d'una realitat consolidada al llarg de les dècades. Una experiència viscuda per les generacions actuals, les de la Nova Cançó, les de la represa dels anys 60-70, dels que s'han escolaritzat en valencià, dels que han vist TV3 des de fa més de vint anys, etc. Aquesta és també una realitat amb la qual cal comptar.

Què es pot fer en aquestes condicions? Caldrà seguir una estratègia bastant matisada, sense deixar-se impressionar pel conflicte ni els entrebancs. No serà fàcil, caldrà saber enfrontar el conflicte, conviure amb el conflicte. Crec que una bona dosi de pragmatisme, de propostes diferenciades segons les situacions i els contextos, és del tot indefugible. Hem de salvar una situació complicada, la del govern d'un partit que és advers, i de vegades visceralment advers. Una situació d'hostilitat des de les institucions d'autogovern que pot durar uns quants anys, i dic anys perquè la situació actual és conflictiva, i és complexa, però sembla que duradora, encara que espere que no definitiva. Vull dir que la situació actual no és un parèntesi, però la societat valenciana està abocada a un conflicte seriós, a un replantejament que hauria de saldar-se amb un canvi i una maduració col·lectiva. Tard o d'hora això canviarà.

Mentrestant, caldrà buscar aproximacions institucionals fins allà on sigui possible, amb paciència i capacitat de diàleg, i fer camí per la via dels fets, com s'ha fet amb l'episodi de Frankfurt, de manera que tres ajuntaments han donat un mínim aixopluc institucional a la presència valenciana. Es tracta d'articular des de baix la cultura, augmentar els intercanvis de doble direcció, assegurar la circulació i la presència regular d'escriptors i creadors a tot el territori, de grups musicals i teatrals, i d'indagar totes les possibilitats digitals i audiovisuals. I operar en tots els nivells de la cultura, des dels acadèmics, on la cosa és més fàcil, als més populars, buscant els terrenys propicis. El futur serà necessàriament una bateria d'acords institucionals en matèria cultural, quan això sigui possible, dels territoris de llengua catalana, que culminarien per dalt l'articulació de la cultura nacional. En un món de dimensions i mercats creixents, en què les cultures minoritàries ho tenen difícil —no ens enganyem—, trossejar l'espai cultural català seria una barbaritat, que vol dir exactament una mostra de barbàrie.

JMM: Parlem ara, si els sembla, de la llengua catalana. El català conviu, des del Renaixement ençà, amb la llengua castellana, però sembla evident que, arran dels canvis migratoris i socials dels darrers anys, la societat catalana ha entrat en un altre paradigma. A Josep M. Nadal, un historiador de la llengua preocupat no només pel seu passat, sinó també pel seu present i futur, volia demanar-li una reflexió sobre la situació actual.

Josep M. Nadal: A Europa hi ha unes quantes llengües, ni una ni moltes. La desitja lingüística europea és relativament petita, sobretot si la comparem amb Àfrica, per exemple. La

construcció de l'Europa de les llengües s'ha fet a partir de la concentració de la diversitat lingüística a l'entorn d'unes poques llengües. En l'Europa de les poques llengües hi ha, a més, una tendència permanent a la reducció de la diversitat de llengües, que té l'expressió més clara en la creació dels estats nació i per tant en l'intent de fer que a cada estat nació li correspongués una, i només una, llengua. La fórmula "un estat, una nació", sobretot a partir del segle XIX, és la que predomina a tot arreu i la que genera, en part, els conflictes. Ara bé, a part d'aquesta tendència a la reducció lingüística, hi ha hagut algunes, i només algunes, resistències a aquest procés. Hi ha hagut llengües que han proposat una alternativa a la construcció de la llengua de l'estat, intentant que hi hagués alguna llengua més dins del mateix Estat. El català en seria

6 Josep M. Nadal: No totes les llengües són iguals, la qual cosa no vol dir que no tinguin els mateixos drets. Però la dimensió diferent és part del problema 9

un cas, de llengua que ofereix una resistència a la universalització de la llengua de l'Estat. No totes les llengües que hi ha hagut a Europa han fet el mateix procés; per exemple, l'occità pràcticament no ho ha fet. Jo sempre dic, com a broma, que la llengua catalana ha anat passant una sèrie d'exàmens. Quan comencen a escriure, no totes les llengües escriuen i, per tant, algunes suspelen. Quan comencen a tenir una llengua codificada al segle XV, algunes de les que havien aprovat, ara suspelen. I el català aprova, té impremta, etcètera. Quan s'arriba a la creació dels estats, moltes llengües suspelen; el català també, però amb un 4'5 i per tant té dret a recuperació. Per tant, el cas del català és un cas molt diferent al que s'ha produït en molts llocs d'Europa, on certament la llengua de l'estat ha acabat imposant-se a tot el territori.

Aquesta és la situació fins a finals del segle XX. La pugna lingüística fonamental era entre la llengua de l'estat i les resistències que algunes comunitats oferien a aquest intent estatal. Però avui les coses han canviat molt, perquè la majoria de les llengües han deixat de viure aïllades al seu territori. I per tant la parella llengua-territori s'ha de repensar. Ja sé que estem condicionats per la proximitat del paradigma anterior en el qual la pugna era entre la llengua de l'estat, que intentava imposar-se, i la llengua del territori, que intentava no desaparèixer sota la pressió de la llengua estatal. Però avui Europa ha experimentat un canvi radical dins dels mateixos estats i en relació amb la resta de països. La complexitat lingüística és radicalment diferent avui de la de fa 15 anys.

Aquesta complexitat lingüística, com l'hem de tractar? Crec que a partir d'un primer element que no solem tenir en compte, perquè ens incomoda, però que si no partim d'aquest fet, no podrem resoldre res. El fet és que les llengües no són iguals. El català no és com el castellà. I no dic que no tingui els mateixos drets, però perquè el català pugui tenir els mateixos drets

hem de saber que no són llengües de la mateixa dimensió i que aquesta diferència és part del problema. Que les llengües no són iguals ens costa d'admetre, sobretot als que parlem llengües petites, però és evident. Es diu que al món es parlen unes 6.000 llengües, i d'aquestes, 319 (només un 5 %) tenen més d'un milió de parlants. Dins d'aquestes 319 hi ha el català, que ocupa el lloc 91. El català, una llengua petita, és la 91 de les 6.000 llengües del món pel que fa a quantitat de gent que la parla. En canvi, llengües que tinguin menys d'un milió de parlants n'hi ha 5.770 (el 95 %) i d'aquestes n'hi ha 4.945 que no arriben a 100.000 parlants.

Per tant, si volem intentar que la diversitat lingüística sigui sostenible i fer polítiques per aconseguir que es mantingui, hem de saber que hi ha 5.000 llengües que tenen menys de 100.000 parlants i que al cantó tenen 8 llengües que tenen més de 100 milions de parlants, i que n'hi ha una que en té més de 900 milions com és el xinès mandarí. I això no es pot no tenir en compte. Una llengua de 100.000 parlants contra una de 900 milions no té absolutament res a fer. Les llengües, doncs, no són iguals. El resultat d'aquesta desigualtat lingüística al món és que un percentatge molt petit dels parlants del món (un 4%) viu en territoris on hi ha moltes llengües i es veu obligat a

6 Josep M. Nadal: El problema és l'Estat-Nació, perquè el concepte d'Estat amb el qual vivim avui és incompatible per definició amb la diversitat lingüística 9

practicar el multilingüisme. El 4% es reparteix el 96% de les llengües. Tots aquests parlants, a més, es veuen obligats a adquirir alguna de les grans llengües i, si viuen dintre d'un estat, la llengua de l'estat. De manera que tots els parlants de llengües petites són bilingües, mentre que els parlants de llengües grans solen ser monolingües. I tothom, parlants de llengües petites i grans, dona per suposat que utilitzant alguna d'aquestes llengües grans serà entès.

En aquest sentit, les llengües petites han deixat de formar part del conjunt de coses que donem per suposades, de les pautes de comportament en les situacions presidides per l'anonimat. Les conseqüències lingüístiques d'aquest fet són fàcils d'imaginar. Les llengües petites han deixat de ser segures. I aquest és el canvi fonamental del paradigma als Països Catalans. Fins fa 15 o 20 anys, tot i que sabíem que no era veritat, podíem donar per suposat que qualsevol persona que trobàvem pel carrer, i no coneixíem, parlava català. Avui, tots donem per suposat que, si no coneixem la persona a qui trobem pel carrer, probablement no parla català. Per tant, a les persones que no coneixem, ens hi dirigim amb la llengua que creiem que és més segura, que és el castellà. Aquest és el fet fonamental del canvi lingüístic que s'ha produït en els últims anys. La massa de població que ha arribat aquí ja no permet donar per suposat que la llengua catalana és la que coneix tothom. I, per tant, com que, contràriament a això, donem per suposat

que la llengua castellana sí que la coneix tothom, el castellà es converteix en la llengua de relació.

Hauríem d'admetre que en el món del futur hi ha funcions lingüístiques que no toquen a les llengües petites. Per exemple, el català no serà mai una llengua internacional a l'hora de fer un tractat europeu, o de discutir a l'ONU un problema mundial. Per tant, lluitar per entrar al nínxol ecològic de llengua internacional és una lluita inútil per part del català. El català tampoc podrà entrar fàcilment, almenys en polítiques organitzades, en qüestions d'ecologia íntima. És a dir que a casa seva, amb la dona, els fills, els amics, quan resa, la gent parlarà la llengua que vulgui. Els que parlen berber continuaran parlant berber, i després ja veurem què passa d'aquí a 30 o 40 anys, amb els seus fills o néts. Per tant, no hi ha possibilitat de fer polítiques lingüístiques ni fora del nivell estatal, on les llengües grans són les que tenen reservades les funcions fonamentals (i llengües grans vol dir 7 o 8 i prou), ni tampoc en els àmbits més locals, més tancats, on la gent té dret a utilitzar la llengua que vulgui. La política lingüística que s'ha de fer és en l'àmbit de la llengua de relació, de la llengua franca. És a dir, que puguem donar per suposat que podem sortir al carrer i utilitzar la llengua que vulguem, sense pensar "a veure, quina llengua utilitzaré, el castellà perquè sinó potser no m'entendran." La gent no vol viure amb problemes, necessita pautes de comportament que li permeten funcionar no problemàticament. Jo surto i parlo amb la llengua que sé que no em crearà problemes. Aleshores hem de fer que el català sigui la llengua que no crea problemes. Com? Hi ha una condició *sine qua non*: el català ha de ser conegut neces-

L'Avenc

Gustau MUÑOZ
(València, 1951)

És economista, assagista i traductor, i una de les ànimes de les Publicacions de la Universitat de València. És redactor en cap de *L'Espill*, la revista que va fundar Joan Fuster, membre de l'equip que coordina la revista *Caràcters*, i corresponent de *L'Avenc* al País Valencià.

sàriament –si no, no hi ha res a fer– per tota la població que viu a Catalunya. Aquesta famosa norma que estableix l'Estatut que el català és obligatori per tothom que tingui la ciutadania catalana és l'element condicionant (no suficient, però sí necessari), perquè el català es pugui convertir en la llengua suposada de tothom. Tothom ha d'aprendre el català. Si tots sabem que tothom sap el català, jo sé que puc sortir al carrer

i parlar en català, perquè m'entendran amb tota seguretat, i després que l'altre em contesti amb la llengua que li vingui bé. El problema no és si hi ha castellanoparlants a Catalunya, sinó que els catalans no podem utilitzar la llengua catalana lliurement perquè sabem que hi ha una part de la població que no sap el català. I a més no sabem quina és aquesta gent, la gent no porta un rètol que diu "jo no sé català", així que el que fas és adreçar-t'hi en castellà.

El que estic reclamant, el que és imprescindible, és que el català sigui utilitzable dintre del territori lingüístic català sense problemes. Aquesta és la batalla que s'ha de fer, no una batalla contra l'espanyol, que no té cap mena de sentit. Avui el problema no és tant una lluita contra la llengua de l'Estat ni per aconseguir funcions que no ens toquen, com una lluita per aconseguir que el català sigui utilitzable a Catalunya. Quin és el problema? El problema és l'Estat-Nació, perquè el concepte d'Estat amb el qual vivim avui és incompatible per definició amb la diversitat lingüística. Perquè l'Estat-Nació és un Estat que no és una nació i que intenta convertir-se en una nació. Per això els Estats són nacionalistes, encara que ho vulguin amagar i diguin que els nacionalistes són els altres. Els nacionalistes són els Estats, que volen convertir la nació hegemònica en un Estat. I s'ha d'aconseguir que els estats siguin plurals, que admetin que no són una nació, sinó Estats compostos i que, a més a més, tenen diverses llengües. Només així es podrà pensar que serà possible la supervivència d'una llengua com la catalana.

JMM: Hi ha una coincidència plena a considerar que tota cultura necessita prestigi per sobreviure, però també una presència activa en la cultura de masses. En aquest sentit, el cinema és o hauria de ser-ne un element bàsic. En quina mesura el cinema català pot acomplir aquesta funció?

Ventura Pons: Em sento molt orgullós d'haver anat a Frankfurt a donar suport al cicle de cinema, tot i que les meves pel·lícules ja són presents de forma habitual als festivals de cinema. Voldria aprofitar per dir que vam quedar molt bé a Frankfurt. Catalunya, per la seva dimensió demogràfica, té un nivell de creativitat –en disciplines diferents– de primer ordre en aquests moments en el context europeu. Òbviament, en teatre, en literatura, en arquitectura, en dansa, en cinema... Els nostres amics (els que abans eren els nostres amics, com ha explicat la Patrícia) no sé perquè estan tan dolguts que una cosa que s'havien de prendre com a pròpia, el fet que a la gent que fem cultura en aquesta ciutat les coses ens vagin bé. S'ho haurien de fer mirar. Ells, perquè a nosaltres prou que ens costa fer-les. Si surten bé, les portem arreu del món, i si no, ens quedem a casa, com fan totes les cultures.

Dit això, per començar a parlar de cinema s'ha de parlar del tema lingüístic, i per parlar del tema lingüístic cal parlar, abans que de la producció cinematogràfica en català, del tema del doblatge. Hi ha només quatre països al món: Itàlia, França, Alemanya i Espanya, que veuen les pel·lícules doblades. Ha condicionat molt la normalització de les pel·lícules en

Josep M. NADAL
(Girona, 1949)

És catedràtic de filologia catalana de la Universitat de Girona, de la qual també va ser el primer rector, des de l'any 1991 fins al 2002. Ha publicat amb Modest Prats una *Història de la Llengua Catalana* (Edicions 62) i nombrosos treballs de caràcter teòric sobre lingüística i història de la llengua. El seu últim llibre és *La llengua sobre el paper* (2005).

català el fet que majoritàriament el cinema, bàsicament el cinema americà, es vegi doblat. Per què es veu doblat al castellà? No pas per culpa dels americans, sinó perquè en un moment determinat en aquest país, quan es podia haver intentat normalitzar, o com a mínim, equilibrar la situació, entre el cinema doblat en un idioma o en un altre, hi va haver sectors de l'exhibició catalana que van ser els primers que hi van posar tots els inconvenients del món. Van ser les empreses d'aquí que van dir que no. A continuació, una sèrie d'errors, l'un darrere l'altre, de totes les administracions catalanes que hi ha hagut (convergens, tripartites) no han adreçat la situació. Això ha arribat a un punt en què treien una pel·lícula doblada i li donaven 10.000 butaques en castellà i 100 en català, de manera que podien dir "¿veus com al català no hi va ningú?" Home, si no hi ha igualtat d'oportunitats del català respecte del castellà, és impossible! I això ha condicionat molt les coses. A la gent que fa cinema, i a l'espectador que no ha tingut dret a veure les coses en el seu idioma. Tu pots anar a comprar i llegir un diari en català o castellà, però no veure una pel·lícula en el teu idioma. Se li està negant un dret a la gent, però això no ha estat culpa de la gent de fora, sinó de la gent d'aquí, i que els governants que hem tingut (i a qui hem anat avisant moltes vegades) ho han fet tan malament com han sabut.

6 Ventura Pons: Catalunya té, malgrat la seva dimensió, una creativitat cultural de primer ordre, en disciplines diferents, dins el context europeu 9

Quant al cinema català, ha passat que tradicionalment Catalunya havia mirat cap al nord i tot havia anat molt bé, havíem crescut mirant cap a França, Anglaterra... però quan les noves generacions han començat a mirar cap a l'oest, això

s'ha estroncat. En els últims anys, la indústria cinematogràfica ha canviat molt. Fa 20 o 30 anys, els americans, que són els que controlen el cinema a nivell mundial, van decidir (si es pot dir d'aquesta manera simple, barroera) expulsar la intel·ligència de les sales i deixar-les només per a un determinat tipus de consum, de crispetes i hamburgueses, i per la còpia de la còpia de la còpia, quan fins llavors el cinema americà era un cinema meravellós, amb el qual nosaltres havíem crescut. Això fa que aquí, i a qualsevol altre país del nostre entorn, el cinema local hagi quedat circumscrit a uns guetos

6 **Patricia Gabancho: La cultura catalana s'ha quedat en la franja de qualitat. I el problema és que l'ensenyament no està fent nous usuaris de la cultura** 9

determinats, i el cinema com a entreteniment, com a cultura de masses, ha anat a parar a aquest sector de pel·lícules amb un públic molt jove, de 14 a vint-i-tants anys. El públic a qui pot interessar un tipus de cinema més contingut, no únicament el català, sinó l'europeu, no sabem on és. A vegades quan fas les pel·lícules et preguntes: "on és el públic?" Fas teatre o vas a un concert, o a l'òpera, i saps on és el públic; en el cas del cinema, no saps a qui t'adreces. Però aquest és un fenomen no només català sinó també als altres països del nostre entorn.

En els últims quinze anys als festivals de cinema més importants (Cannes, Berlín i Venècia) sempre hi ha produccions de Barcelona, en català o en castellà. Moltes vegades, d'espanyoles no n'hi ha cap. Nosaltres tenim un determinat tipus de cinema que aposta més per la qualitat, per la situació a què ens ha abocat el cinema americà i per la competència –molt potent– del cinema espanyol, perquè tenen tots els mitjans de comunicació, i es dediquen a promocionar les seves coses. Per això a Catalunya fem un cinema que aposta per productes fora del mercat, de qualitat, experimentals, documentals, etc., que hem passejat per quantitat de festivals i de llocs del món, que s'han fet en castellà o en català, però que han donat continuïtat a la feina dels cineastes catalans. També ha passat que, per culpa que la professió no s'ha sabut explicar, i per culpa de determinats mitjans de comunicació catalans, tot això no arriba a la gent. A vegades et pregunten: "ah, que se'n fa, de cinema?" I tant! L'any passat em sembla que industrialment aquí se'n van fer 70, de pel·lícules. O sigui que realment hi ha un cinema que ha tingut una intenció menys industrial i més artística que ha aconseguit els seus objectius. El cinema que ha tingut un desenvolupament més industrial, i que l'han fet en llengua castellana tampoc ha reeixit, perquè les altres ja el fan i perquè la gent ha d'anar a veure la còpia si ja tenen l'original... El que hem de fer nosaltres, tant com qualsevol altre país europeu, és el que dèiem a Frankfurt: ser singulars, perquè és la manera de ser universals.

I potser el gran drama que ha tingut part de la cinematografia catalana és que no ha sabut ser prou singular per ser universal. Però l'única manera d'anar pel món, pels qui no estem dins les *majors* americanes, és la nostra veritat. I la nostra veritat ens la dóna la singularitat. I la singularitat no és imitar els productes castellans, perquè entre d'altres coses el castellà (que és una llengua meravellosa) cinematogràficament serveix ben poc. Quan travesses l'Atlàntic, el castellà no serveix pel mercat hispà, per la gramàtica, la fonètica... al revés, quan et compren les pel·lícules contínuament et demanen si la poden doblar. Si el castellà en el cinema servís tant, aquestes pel·lícules espanyoles on s'aboquen tants milions circularien per tot Sud-amèrica. O sigui que en cinema, això del castellà també és un mite.

Hem de fer una aposta de qualitat perquè la qualitat viatja, i les pel·lícules que no són bones i no tenen una cosa dintre no triomfen. L'aposta que estan fent la majoria de països europeus, i nosaltres amb ells, és més o menys la mateixa. Fer productes que siguin de veritat. L'única diferència és que ells sí que s'ho creuen, en els seus països. El que més em va agradar de Frankfurt és que ens vam presentar al món molt bé, però resulta que nosaltres no ens ho acabem de creure. Tenim un nivell francament bo. Als anys 80, al moment de recuperació de la democràcia, hi havia pel·lícules catalanes que feien una molt bona recaptació als cinemes (parlem d'un milió i mig d'espectadors!): les d'Antoni Ribas, les comèdies de Francesc Bellmunt... Ara aquests espectadors també els aconseguim a les televisions, o sigui que la cosa no està pas tan malament. El que passa és que hem tingut, d'una banda, la competència americana que ens ha fet fora de les sales amb un tipus de cinema i, de l'altra, la crecudada de la indústria espanyola, que s'ha sabut vendre molt bé. Nosaltres no ens hi hem d'encarar per res, però sí que hem de tenir un discurs propi, perquè només així anirem lluny. I això no ens fa diferents de qualsevol altre país; potser l'únic que ens fa diferents respecte a d'altres països europeus és que ells s'estimen més les seves coses. El problema és que no ens estimem a nosaltres mateixos.

JMM: M'agradaria plantejar la qüestió de la percepció actual sobre la manca de vitalitat de la cultura catalana. ¿Per què, al cap de 30 anys de recuperació de la democràcia i l'autonomia, es pot arribar a parlar, com fan alguns, en termes d'"extinció"? ¿Què ha fallat, en tots aquests anys?

Patricia Gabancho: Jo volia referir-me a la qüestió del prestigi. Òbviament, hi ha hagut una campanya als anys noranta contra els nacionalismes i identificant nacionalisme i cultura. Per tant, l'usuari de la cultura s'ha cregut que si freqüentaves determinades manifestacions (com un concert de rock català), havies d'assumir també l'etiqueta de nacionalista. Això ha estat una campanya intencionada justament per minar el prestigi. S'ha dit de la cultura catalana que és una cultura identitària. Totes les cultures ho són. No és més identitària Lluís Llach cantant en català que Sabina cantant en castellà. Però dir que era identitària era una manera de reduir-li

L'AVENÇ

Ventura PONS
(Barcelona, 1945).
Director de cinema. Des de fa anys, la seva obra es caracteritza per les adaptacions d'obres d'escriptors de la literatura catalana: Quim Monzó, Josep M. Benet i Jornet, Sergi Belbel, Lluís-Anton Baulenas, Jordi Puntí i Ferran Torrent. Acaba d'estrenar *Barcelona (un mapa)*, basada en una obra de teatre de Lluïsa Cunillé

el públic. Paral·lelament s'ha produït un altre fenomen, i aquest és el més greu, que és la caiguda en picat del prestigi de la cultura. La cultura catalana és una cultura *culta*, justament perquè no s'ha desenvolupat la indústria cultural o del lleure. Aquesta indústria està vehiculada en castellà o ve de la indústria espanyola. I la cultura catalana s'ha quedat la franja de la qualitat. El problema és que l'ensenyament no ens està fent nous usuaris de cultura, està treient davant el mercat uns joves incultes, incapaçs de degustar la cultura perquè a l'escola no els en donen. Si no li donen a l'entorn o la família, aquests joves són ineptes pel consum cultural. El públic de la cultura catalana no s'està reproduint en les noves generacions. I això sí que és greu per la cultura catalana, que és una cultura d'excel·lència, que exigeix un mínim d'esforç intel·lectual per degustar-la. No és el mateix anar a veure una pel·lícula del Ventura Pons que una pel·lícula de crispetes. I l'escola està formant consumidors de crispetes, perquè la cultura crea ciutadans crítics i al sistema no li interessin ciutadans crítics i organitzats, que són capaços de fer-se preguntes. Li interessin ciutadans que consumeixin i per això l'aboquen a la indústria del lleure. Per tant, tenim un problema de prestigi i també d'excés de qualitat. I no és que la cultura s'hagi de rebaixar, sinó que s'ha de pujar el nivell del públic.

Gustau Muñoz: Estic totalment d'acord amb Josep M. Nadal que cal la universalització de la llengua per fer les trobades fortuïtes segures i que no hi haja la temptació del canvi de llengua. Aquí a Catalunya això està en l'Estatut, en el paper, i veurem si es duu a la pràctica. Al País Valencià i les Illes no és així, i seria un horitzó d'exigència. El problema que això planteja és que amb el coneixement passiu no n'hi ha prou, perquè amb això no fas consumidors de cultura, no fas mercat cultural. Avui, venint de València, he llegit una entrevista amb Quim Monzó, absolutament apocalíptica, on deia que en 20 anys la literatura catalana s'haurà acabat perquè no hi haurà públic. El problema de les prediccions és com el de les utopies, que

igual es realitzen... Crec que és excessivament apocalíptic, però en tot cas reflecteix un estat d'ànim de preocupació molt forta pel futur de la cultura catalana. La Fira de Frankfurt ha estat realment un gran èxit per a la cultura catalana, i això s'ha de dir molt perquè és veritat i perquè ha rebut molts cops. Malgrat la gran campanya que s'ha muntat i que ha tingut reflex en la premsa alemanya (caldria, en aquest sentit, que algú fera una anàlisi de la recepció de les crítiques), malgrat això una bona part del públic alemany i de les instàncies pertinents han vist que la cultura catalana és d'una dignitat increïble per a una cultura sense estat. I és molt important la presència a Alemanya, perquè és un lloc d'irradiació per l'Europa central i oriental i altres àrees del món. Això s'hauria de tenir molt present de cara a les valoracions i les prediccions.

Voldria al·ludir breument a la pregunta sobre què ha passat en les darreres dues o tres dècades. Hi ha problemes gravíssims en les àrees perifèriques de la cultura catalana, però ara també en l'àrea central. Em referiré a Catalunya com a nucli central de la cultura catalana. Jo crec que hi ha dos moments històrics en els quals des de Catalunya es fa una gran aposta, un gran treball, una gran iniciativa en favor d'una cultura moderna, viable i útil a tots els nivells. En el primer terç del segle XX amb el Noucentisme i fins a la Generalitat republicana, amb diverses anades i vingudes. És l'època d'institucionalització moderna de la cultura catalana (normativització definitiva, creació de l'Institut d'Estu-

6 Gustau Muñoz: La situació actual és d'una forta ambigüïtat. L'impuls cultural dels anys seixanta i setanta ha donat fruits, però comença a escllanguir-se 9

dis Catalans, aparició d'editorials, de revistes, creació d'una intel·lectualitat moderna, etc.). Tot això s'estronca per la guerra civil i una duríssima postguerra. Als anys 60-70 hi ha una altra vegada un esperit de represa, de començar de bell nou, de fer institucions duradores, sòlides, fortes, i de posar al dia la cultura catalana en relació amb la cultura universal. Aquesta és la nostra realitat actual. Som fills d'aquests dos intents. El primer, que ens marca i ens fa viables com a cultura, i el segon, al desenllaç del qual assistim actualment. La situació és d'una forta ambigüïtat. S'han aconseguit coses impensables, d'un valor molt gran, d'un nivell cultural altíssim, però tenim un problema social, de creació d'un mercat cultural que doni viabilitat a moltes coses que si no tenen un suport social via mercat, via consum, no podran fer-se en català.

En els anys 60-70 i fins als 80 hi ha un gran esforç (Enciclopèdia Catalana, l'edició de col·leccions tan importants com "Textos filosòfics" o "Clàssics del pensament modern", la creació d'institucions, l'escola, TV3, etc.). Tot això va absorbir moltes energies, i va ser extremadament positiu. Però a partir d'un determinat moment aquest impuls comença a escllan-

guir-se. Dóna fruits, però comença a esllanguir-se. Què havia passat mentrestant? Havien passat dos fets culturals i socials molt importants. Un, la consolidació d'una cultura culta en castellà a l'àrea de Barcelona (i ja no diguem al País Valencià, on això ve de molt enrere), capital de l'edició en castellà, seu de les editorials que editen en castellà per un mercat molt més ampli, com no hi havia hagut abans en el segle XX. I evidentment l'arribada massiva d'una immigració que poc a poc va integrant-se socialment però no culturalment. Que si de cas assoleix un coneixement passiu de la llengua, però no tant com per a integrar-se massivament. Aquest és un tema sobre el qual no s'ha reflexionat prou, perquè la qüestió és quin paper ha tingut la inserció en l'Estat espanyol en tant que comunitat autònoma per a fer viable una reproducció ampliada d'una situació en la qual la cultura catalana perd espais. D'alguna manera, el no reconeixement explícit de la plurinacionalitat i les inèrcies de l'estat de les autonomies aboquen a sancionar el mer coneixement passiu, a tot estirar, però no la inserció cultural en profunditat de les noves poblacions, que formen part de la societat catalana a tots els efectes.

En definitiva, crec que a partir d'un determinat moment s'esgota l'energia creativa de la segona onada modernitzado-

6 **Josep M. Nadal: La immigració ens obliga a plantejar com serà la integració. A Catalunya, l'espanyol s'aprèn per necessitat; el català, per voluntat** 9

ra de la cultura catalana. I veiem com algunes realitzacions comencen a ser bandejades, i comencen a aparèixer problemes: des del dèficit de traduccions de pensament contemporani fins al panorama de revistes de pensament i cultura a finals dels anys 90 (ara penso que és diferent), fins a l'estat bastant anèmic de l'Institut d'Estudis Catalans, etc. Crec que hi ha una pèrdua d'energia evident. I també una falta de reflexió sobre els efectes de la inserció subordinada en el marc polític de l'estat espanyol, sense un reconeixement explícit de la plurinacionalitat i per tant de la pluralitat de cultures, amb tot el que això implica. És a dir, s'han fet passos de gegant, sí, però estem en una situació per reflexionar críticament.

Josep M. Nadal: Volia precisar que quan he parlat del coneixement generalitzat de la llengua catalana reconegut per l'Estatut, he dit que això és una condició necessària, però no suficient. Sense això no podem fer res, i amb això podem començar a fer, però cal fer. Jo no sóc tan pessimista com Quim Monzó. No és que no hi vegi problemes, és que hi reaccio positivament, sinó ja no seria aquí. Però entenc les actituds apocalíptiques quan es parla de llengua o de la cultura, perquè és l'única cosa que ens dóna sentit. Si estrictament estiguéssim parlant d'economia o de carreteres, a mi m'és igual ser d'un estat o no ser-ne. El que ens preocupa és la llengua i la cultura, perquè la llengua vehicula, en tots els sentits. Davant

del problema i de les incerteses, que són moltes, alguns reaccionen apocalípticament i ho entenc, tot i que jo defensaria no ser-ho. És veritat que al començament del segle XX hi ha un impuls i que als anys 60 hi ha un altre impuls, però al cantó, en aquests dos moments, teníem un estat amb una cultura promoguda pel propi estat molt feble. La cultura espanyola als anys 30-40-50 era una cultura feble, no dic que no hi hagi coses extraordinàries, sinó que la vehiculació de la cultura a través del propi estat era relativament feble i fins i tot negativa. En canvi, ens agradi o no, des dels anys 60-70-80, la cultura espanyola és espectacular la millora que ha tingut, i la promoció de la cultura espanyola també. Ho han fet bé, que voleu que us digui. L'Instituto Cervantes fa una política d'expansió cultural esplèndida, com no s'havia fet mai per l'espanyol. La llengua francesa, per exemple, té unes reculades considerables enfront de l'expressió de la llengua espanyola. I això ens posa en una situació difícil.

Al mateix temps, al cantó d'aquesta millora espectacular de la cultura espanyola, hi ha un increment d'immigració a Catalunya enorme, que hem de veure bé per moltes raons, però des d'un punt de vista cultural i lingüístic no podem ignorar que representa una situació nova que pot anar en bon camí o en mal camí. Que a Catalunya en els anys 50-60 arribés prop d'un milió d'immigrants de la resta de l'Estat, que ara hagi arribat un milió (i potser serà un milió més d'aquí a uns anys) d'immigració de fora, això em sembla perfecte, però ens obliga a plantejar-nos com fer que la massa nova s'integri en el país i en quina cultura, en l'espanyola, en la catalana o en totes dues. Des de fa sis mesos, tinc a casa una dona de fer feines del Senegal que va venir parlant anglès, francès, àrab i no sé quina altra llengua. El primer que em diu és que vol aprendre català. L'envio a fer unes classes i al cap de tres mesos em diu: "ja parlo espanyol". L'espanyol a Catalunya s'aprèn per necessitat, i el català s'ha d'aprendre per voluntat. Per això no es pot resoldre si l'estat no hi ajuda. Hi ha d'haver una clara voluntat de l'estat de promoure el català. L'estat ha de tenir una actitud positiva respecte a les llengües i les cultures que hi ha al seu interior. Això ens obliga a plantejar dues opcions: si l'estat continua sent un estat-nació que, per definició, practica la neteja ètnica, com tots els estats, eliminant les cultures i les llengües que no són la dominant. Totes els estats es defineixen per això: provenen d'una situació plural, eren estats compostos, i el que volen convertir l'estat plural en estat nacional, promoure una i només una nació, i per això necessiten eliminar les altres. Això avui comença a ser qüestionat a tot arreu, però a l'Estat espanyol la reacció davant d'aquest qüestionament produeix un neguit: per això hi ha una recuperació nacional espanyola espectacular. El debat sobre l'Estatut es produeix justament en el moment que l'estat-nació pot ser canviat cap a un estat plural. I aleshores hi ha la reacció de determinats sectors, que s'hi oposen. Si no s'aconsegueix això, només hi ha una possible solució –i jo hi sóc contrari radicalment, perquè penso que no ens portarà enlloc–, però si no hi ha un estat que garanteixi l'existència de totes les cultures, la catalana inclosa, ens haurem de buscar un estat propi. I per això s'ha de lluitar perquè

L'Estat canviï, perquè la independència és bastant difícil. Hi ha possibilitats de canviar l'Estat? Penso que sí, que s'ha d'aconseguir.

JMM: Hem parlat poc del paper dels poders públics per revertir aquesta situació. Això ens porta a les relacions entre cultura i política, que ha estat també un dels altres temes de reflexió a partir de l'experiència de Frankfurt.

Patricia Gabancho: S'ha parlat de l'activisme dels anys 1930 i jo crec que sense aquell procés la cultura catalana ja estaria morta. Va ser això el que va donar la força moral per aguantar la postguerra. En aquell moment, amb tots els problemes i la descomposició política que hi va haver, hi havia una conjunció de les forces econòmiques, de les polítiques, i de les culturals. Hi havia un projecte compartit pel que podem anomenar les forces vives. D'acord que aquest projecte va començar sent molt conservador, però es va anar estenent a altres sectors socials i va acabar sent un projecte

Gustau Muñoz: Cal incidir en la cultura de masses, però també en l'alta cultura. Si no, al català li queda una *midcult*, i això socialment és molt limitat

que englobava un 70 % de l'espectre social, econòmic i cultural de tot el país. Evidentment, era una societat molt injusta, amb grans tensions socials –i així va acabar. Al marge d'això, el problema avui i durant aquests 30 anys de democràcia (que és el mateix període: en 30 anys es va refundar la cultura catalana, i en 30 anys l'hem desmuntada), és que no hi ha hagut aquesta conjunció. Ni la política ha fet la seva feina, ni la cultura ha tingut prou empenta per imposar el seu projecte, i sobretot les forces econòmiques han tendit a consolidar el seu mercat, que van entendre que era l'espanyol, perquè fins a la globalització realment ho era. Per tant, aquests tres factors han jugat en contra i la política catalana ha estat molt feble. Cap dels governs que hi ha hagut ha donat a la cultura el paper vertebrador que sempre havia tingut en aquest país. Catalunya sempre s'ha construït des de i a través de la cultura. En canvi, la democràcia va decidir construir el país des de l'economia", i la cultura ha estat relegada, tant des de la dreta com des de l'esquerra.

Gustau Muñoz: Jo faig un matís perquè, de tota manera, la segona represa va intentar fer el mateix que la primera, però amb instruments del primer terç de segle XX, mentre que la societat havia canviat radicalment. Ja era una societat de masses, absolutament penetrada per l'impacte dels mitjans de comunicació, amb un desenvolupament vertiginós del qual s'ha perdut el ritme. I finalment, estem davant d'una revolució digital que també se'ns està escapant en alguns aspectes importants. També podríem fer un balanç positiu, sobretot

venint del context d'on vinc. Mirant-ho amb una certa distància, i considerant les insuficiències, trobes unes crítiques terribles a TV3, quan per a nosaltres TV3 està molt bé. I són unes crítiques injustes, sovint, pel llenguatge barroer, la rebaixa de nivell, etc. Les petites concessions a la cultura de masses, popular, amb l'intent d'ampliar el radi d'acció de TV3, són sovint criticades, i em sembla injust. Al revés, s'hauria de fer més barroeria. La cultura catalana serà barroera o no serà.

Josep M. Nadal: No veig que la cultura sigui massa promocionada des de la televisió catalana, ni la popular ni la d'elit.

Gustau Muñoz: Jo deia que cal incidir molt més en la cultura de masses, amb els perills que això comporta, sense negar en absolut el plantejament que un dels actius de la cultura catalana és el seu alt nivell creatiu. Estic totalment d'acord amb l'anàlisi pel que fa al cinema que feia Ventura Pons. Però no pensem que en l'estrat de cultura culta, més elevada, tot són flors i violes. També hi ha insuficiències molt fortes en la cultura catalana, en el nivell més discursiu, més intel·lectual, fins i tot en les universitats, que també estan sotmeses a una pressió lingüística. Per exemple, la indústria dels màsters obliga a la retracció del català. La pressió és la de l'anglès i el castellà. També pel que fa als professors, perquè quan van a concursos estatals els peguen canya si només publiquen en català, perquè vostè és local, etc. Vas a una llibreria i la producció d'un cert nivell és abassegadorament no en català. En aquest terreny de la cultura de nivell més alt també s'ha abaixat la guàrdia, i al final ens queda una *midcult*, una cultura de les classe mitjanes, i això socialment és molt limitat.

Ventura Pons: Jo trobo que, al menys en el meu cas, la competència no està en el castellà sinó en l'anglès. La relació que tinguin els països amb l'anglès marcarà el futur en molts nivells. I en aquest aspecte estem perdent el tren. Vas a Suècia i no saps ni són suecs o anglesos. Vas a Eslovènia i els taxistes parlen anglès. I encara patim per si la cultura espanyola ens ha de portar arreu del món. I només ens portarà dins les fronteres de l'estat espanyol. Te'n vas a Biarritz i ja no et serveix. Per nosaltres mateixos, hauríem de resituar les coses. Perquè això passa també amb el francès o l'italià. L'única diferència és que numèricament són més. La llengua que importa al món és l'anglès, no n'hi ha d'altra. Estem perdent el temps miserablement per un tema que no porta enlloc. A Espanya, de fet, el problema el tenen més greu que nosaltres, perquè nosaltres, en tenir al cap dos idiomes, ens és més fàcil aprendre'n un tercer. Anem una mica per endavant. No tot està perdut, el que s'han adoptat és mesures més concretes. El Cervantes està molt bé quant a la projecció internacional del castellà, però vaja. Per cert, que el Cervantes ha ajudat molt al cinema català, i si no ens n'hem aprofitat des d'aquí no ha estat per culpa de les lleis espanyoles. Hi ha una discriminació positiva, de fet. El problema ha estat a dintre, amb aquests catalans que no ens acabem de creure a nosaltres mateixos i el nostre potencial. I si hi creus, tirarem endavant. ■